

RASPRAVE I ČLANCI

Gerhard Marschütz¹

DOKIDANJE BIOLOŠKOG SPOLA? TEOLOŠKE NAPOMENE O RASPRAVI O RODU NA KATOLIČKOM PODRUČJU

Prof. dr. sc. Gerhard Marschütz

Katolički teološki fakultet Sveučilišta u Beču

Izvorni znanstveni rad

UDK: 24: 305[176+573.7]261.6 +262.5II.VATIKANSKI
[.000.282](048.8)

Primljeno: 10. listopada 2014.

Autor analizira katolički odnos spram "rodne ideologije" izražen u crkvenim dokumentima, izjavama pojedinih biskupskih konferencija i biskupa te publikacijama nekih crkvenih ustanova. Zbog velikog utjecaja koji na katoličku raspravu o "rodnoj ideologiji" ima katolička spisateljica Gabriele Kuby, da bi preispitao opravdanost ideološkog prigovora, autor znanstvenoj analizi s obzirom na metodički pristup podvrgava njezinu knjigu *Die globale sexuelle Revolution (Svjetska seksualna revolucija)* te tvrdi da Kuby pojam gender koristi pojednostavljeno i većinom s iskrivljenim smislom te time ukazuje da su njezine postavke o prijetnji rodne ideologije neutemeljene. U zaključnom dijelu članka autor na temelju dokumenata Drugoga vatikanskoga sabora i enciklike *Ecclesiam suam* (1964.) Pavla VI. donosi neke teološke napomene koje su važne za daljnju raspravu o rodu.

Ključne riječi: rod (gender), rodna ideologija, Gabriel Kuby, Drugi vatikanski sabor.

* * *

¹ Ovaj članak proširena je verzija rada koji je Gerhard Marschütz objavio u *Herder Korrespondenz* 68 (2014.), br. 9. Gerhard Marschütz (1956.) izvanredni je sveučilišni profesor na Katedri teološke etike na Institutu za sustavnu teologiju Katoličkog teološkog fakulteta Sveučilišta u Beču od 2000. godine. Habilitirao je 1999. spisom *Familie humanökologisch. Theologisch-ethische Perspektiven*. Izdavačka kuća „Echter“ objavila je njegovo dvosvesčano djelo *Theologisch ethisch nachdenken*, i to: svezak 1: *Grundlagen* (2. izdanje 2014.), svezak 2: *Handlungsfelder* (2011.).

Evangelička Crkva u Njemačkoj (EKD) otvorila je 7. travnja 2014. u Hannoveru „Studijski centar za rodna pitanja u Crkvi i teologiji“. Nekadašnji predsjednik njezina vijeća Nikolaus Schneider to je osnivanje u svom govoru prigodom otvaranja obrazložio „vizijom crkvene zajednice sastavljene od žena i muškaraca u koju će svaka i svaki neovisno o spolu moći ravnopravno unositi i razvijati osobne karizme“. Na temelju uvjerljiva znanstvenog rada, novi Centar iz tog razloga treba „podupirati integraciju rodne perspektive u crkveno djelovanje i činiti je plodonosnom za razvoj naše Crkve“.²

Katolička je Crkva vrlo udaljena od takve integracije. U središtu njezine pozornosti već se nekoliko godina nalazi nešto posve drugačije: snažno upozorenje na rodnu „ideologiju“. Prema tom upozorenju, rodna ideologija zastupa posve pogrešnu, pa stoga i opasnu, sliku čovjeka prema kojoj ne postoje prirodno zadane razlike muškaraca i žena. Pojmom se roda, umjesto toga, izriče da spol predstavlja samo društvenu konstrukciju koju svaki čovjek uvijek može, budući da nije prirodna, slobodno birati i proizvoljno mijenjati. Na taj se način biološki utemeljena binarna spolnost muškarca i žene dokida u korist raznovrsnosti društvenih spolova.

U nastavku ćemo prvo predstaviti katolički otpor spram te rodne opasnosti. Logiku argumentacije, koja će pri tome postati raspoznatljiva, potom ćemo podvrgnuti kritičkoj analizi – naročito prateći knjigu katoličke autorice Gabriele Kuby koja je na tom području vrlo utjecajna. Zaključak tvore teološke napomene koje smjeraju na popuštanje napetosti u sklopu rasprave o rodu na katoličkom području.

1. Katolički otpor spram „rodne ideologije“

Već od samog početka, ali najkasnije od četvrtre Svjetske konferencije o ženama u Peking (1995.) u organizaciji Ujedinjenih naroda, na kojoj se politika promicanja rodne ravnopravnosti [„gender-mainstreaming“] po prvi put našla u zaključnom dokumentu pa

² http://www.fsbz.de/medien/Vortraege/14_Eroeffnung_Studienzentrum/TischredeNikolausSchneider.pdf Napomena: Svim internetskim stranicama koje se navode u nastavku pristupilo se u kolovozu 2014.

su države članice stoga bile obvezne na njezinu primjenu, Katolička je Crkva pojam roda podnosila tek nevoljko.³ To podnošenje uključuje jedino razumijevanje roda u sklopu kojega se rod smatra sinonimom za prirodno utemeljen spolni identitet žena i muškaraca, pa time isključuje različita shvaćanja spola. No s katoličkog gledišta izgleda da je neizbježna zabrinutost za to da se pojmom roda ne samo ne postavlja važna analitička kategorija za zamjećivanje i promjenu društveno-kulturnih spolnih odnosa nego da se time dualni oblik razlikovanja spolova preobražava u pluralni oblik spolova pa bi stoga politika promicanja rodne ravnopravnosti [„gender-mainstreaming“] mogla poslužiti kao strategija za izjednačenje različitih spolova – naročito s obzirom na utjecajnu teoretičarku roda Judith Butler i različite strategije u okviru politike promicanja rodne ravnopravnosti [„gender-mainstreaming“].

Katolička kritika „rodne ideologije“ izrečena je već početkom ovog tisućljeća u dvama dokumentima crkvenog učiteljstva. Dokument „Brak, obitelj i 'faktične životne zajednice' (2001.), koji je izdalo Papinsko vijeće za obitelj, „proces kulturne i ljudske destrukturalizacije braka kao institucije“ smatra i „učinkom stanovite 'rodne ideologije““. Prema njoj: „razlikovanje spolova na muški i ženski, koje se prakticira u društvu, predstavlja isključivo proizvod društvenih čimbenika koji ni na kakav način nisu povezani sa seksualnom dimenzijom osobe. Stoga bi svako seksualno opredjeljenje, pa tako i homoseksualnost, trebalo opravdavati.“⁴

„Pismo biskupima Katoličke crkve o suradnji muškarca i žene u Crkvi i svijetu“ (2004.), koje je objavila Kongregacija za nauk vjere, o rodu govori začudno samo u pogledu na nove tendencije u sklopu ženskog pitanja. U njemu je riječ o niveliranju spolnih razlika jer „[se] tjelesna različitost, zvana *spol*, reducira na minimum, dok se strogo kulturna dimenzija, zvana *rod*, ističe preko svake mjere i smatra primarnom. [...] Ta antropologija [...] u stvarnosti nadahnjuje ideologije koje promiču na primjer problematiziranje obitelji

3 Usp. Jadranka Rebeka ANIĆ, Gender, Politik und die katholische Kirche. Ein Beitrag zum Abbau der alten Geschlechterstereotypen, u: *Concilium*, 48 (2012.) 4, str. 373-382.

4 PÄPSTLICHER RAT FÜR DIE FAMILIE, *Ehe, Familie und „faktische Lebensgemeinschaften“* (26. 7. 2000.), br. 8.

kojoj prirodno pripadaju roditelji, dakle otac i mati, izjednačenje homoseksualnosti s heteroseksualnošću, kao i novi model polimorfne seksualnosti.“⁵

Čak i članak „Rod“, koji je sastavila Jutta Berggaf u „Leksikonu o obitelji“ (2007.), izdanom od strane Papinskog vijeća za obitelj, naglašava da se prema toj „rodnoj ideologiji razlike između muškarca i žene – bez obzira na očigledne biološke činjenice – [ne odnose na] 'zadanu' prirodu nego da predstavljaju samo kulturne proizvode, 'stvorene' prema ulogama i stereotipima, koje svako društvo dodjeljuje dotičnom spolu ('društveno konstruirane uloge'). [...] A kao što se rodni identitet uvijek iznova može prilagoditi novim i drugačijim uvjetima, tako je svakom pojedincu dopušteno izabrati spol (dakle 'rodni tip'), onako kako mu to odgovara ovisno o situaciji i životnom razdoblju.“⁶

U posljednje su vrijeme očitovanja o rodnoj ideologiji zamjetno porasla. Churski je biskup Vitus Huonder svoj govor u povodu Dana ljudskih prava (10. 12. 2013.) posvetio velikoj laži rodne teorije jer ta „ideologija genderizma“, prema kojoj „svaki čovjek može slobodno birati svoj spol i svoje seksualno usmjerenje“,⁷ poriče prirodnu zadanost muškarca i žene koja je uspostavljena stvaranjem. Huonder citira i papu Benedikta XVI. koji je već godinu ranije prigodom božićnog nagovora (21. 12. 2012.) tematizirao „veliku laž“ rodne teorije.⁸ On smatra da ona sadržava „antropološku revoluciju“ jer čovjek, prema njoj, poriče svoju prirodu „pa se opredjeljuje za to da mu ona nije zadana nego da je on sam stvara. [...] No, ako nema dualnosti muškarca i žene, koja potiče od stvaranja, tada više nema ni obitelji kao zbilje zadane stvaranjem.“

5 KONGREGATION FÜR DIE GLAUBENSLEHRE, *Schreiben an die Bischöfe der katholischen Kirche über die Zusammenarbeit von Mann und Frau in der Kirche und in der Welt* (31. 5. 2004.) (VAS 166), br. 2.

6 Jutta BURGGRAB, *Gender (Geschlecht)*, u: PÄPSTLICHER RAT FÜR DIE FAMILIE (ur.), *Lexikon Familie*, Paderborn, 2007., str. 289-296 i 289.

7 *Gender – die tiefe Unwahrheit einer Theorie*, http://www.bistum-chur.ch/wpcontent/uploads/2013/12/Wort_des_Bischofs_VIII_2013.pdf.

8 Usp. http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2012/december/documents/hf_benxvi_spe_20121221_auguri-curia_ge.html.

Nadalje, u obranu od te velike laži unutar nekoliko tjedana prvo portugalska (14. 11. 2013.),⁹ a zatim slovačka¹⁰ i poljska¹¹ (1. 12. 2013.) biskupska konferencija objavile su pastirsko pismo u kojem se nastupa protiv „rodne ideologije“ na temelju argumentacije sukladne s mišljenjem pape Benedikta XVI. Čak i portugalski biskupi govore o „antropološkoj revoluciji“ koja se, prema njima, nalazi „u izravnom proturječju s biblijskim i kršćanskim gledištem o čovjeku i ljudskoj seksualnosti“ jer spol razumijeva samo „kao društvenu konstrukciju“ koja se može „dekonstruirati i rekonstruirati“, pa tako omogućuje „slobodan izbor spola“.

Ta „sodomska ideologija“, kako stoji u slovačkom pastirskom pismu, koje je raspačavano i u mađarskom prijevodu, govori o „jednakosti spolova“ i pod tim misli „da nitko od nas po prirodi ne postoji kao muškarac ili žena“. Ona na taj način razara „identitet muškarca kao muškarca, žene kao žene i obitelji kao obitelji“. A preko prosvjetiteljskog programa o seksualnosti prodire već i u školski i predškolski odgojni sustav, uzrokujući tako „kulturu smrti“. Prema poljskim biskupima, ta ideologija promiče načela koja se nalaze „posve u proturječju s integrativnim razumijevanjem ljudske prirode“, kako to nalaže Katolička Crkva. Takva načela, prema kojima „ljudi mogu slobodno odrediti žele li biti muškarci ili žene i slobodno odabrati svoje seksualno usmjerenje“, vode „neizbježno do propasti obitelji“. Sjevernotalijanski su biskupi, u sklopu pastoralnog očitovanja, 2. veljače 2014. upozorili na opasnost koja nam dolazi od „ideologia del gender“.¹²

Zasada posljednje očitovanje predstavlja brošura naslova „Rodna ideologija“, koju je 13. svibnja 2014. objavila potporna organizacija papinskog prava „Crkva u nevolji“ [‘Kirche in Not’]. I u

9 Svrha rodne ideologije, Pastirsko pismo Biskupske konferencije Portugala, <http://www.agencia.ecclesia.pt/cgi-bin/noticia.pl?id=97722>.

10 Usp. Pastirsko pismo Biskupske konferencije Slovačke objavljeno za prvu nedjelju došašća 2013., <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/pastierske-listy-konferencie-biskupov-slovenska/c/pastiersky-list-na-prvu-adventnu-nedelu-2013>.

11 Usp. Pastirsko pismo Biskupske konferencije Poljske objavljeno za nedjelju Svete obitelji 2013., http://episkopat.pl/dokumenty/listy_pasterskie/5584.1.Pastoral_letter_of_the_Bishops_Conference_of_Poland_to_be_used_on_the_Sunday_of_the_Holy_Family_2013.html.

12 Usp. http://www.diocesi.it/images/notizie-home/2014/CET_NOTA_QUESTIONI_EDUCATIVE_def_2_feb_14.pdf.

njoj možemo pročitati da „genderisti“ žele dokinuti biološki utemeljenu binarnu spolnost jer se spolnost razumijeva samo „kao 'društvena uloga“ koju bi svatko sam trebao 'slobodno birati'. No time se, prema toj brošuri, ignoriraju spoznaje biologije prema kojima „su muškarci i žene u stanovitim područjima posve različiti“. To objašnjava tek „tobožnju 'znanstvenost“ rodni studija zbog čega „se u slučaju genderizma zbilja radi o ideologiji“.

Brošura spominje i posjet *ad limina* austrijskih biskupa koncem siječnja 2014. u Rimu tijekom kojeg je papa Franjo na pitanje pomoćnog salzburškog biskupa Andreasa Launa odgovorio: „Rodna ideologija je demonska!“ Sam Laun ono demonsko rodni ideologa, koji su prema njemu – drastično izraženo – „duhovni 'talibani“ , vidi u mogućnosti slobodnog izbora spola. No, „kao proizvod bolesnog uma“, ta teza prema njemu „nema ništa tražiti kod razboritih ljudi“, premda čak i „mnogi 'obrazovani' padaju u njezinu zamku“. Unatoč tome, „nikad se nije čulo, da je netko [...] objavio: 'Jutros sam pokušao biti žena – i pogledajte, to mi je pošlo za rukom, sada sam žena!“¹³

Brošura „Crkve u nevolji“ završava uputom na knjigu „Globalna seksualna revolucija“ Gabriele Kuby. Dakako, taj bibliografski podatak nipošto nije slučajan jer je G. Kuby po svoj prilici na mjerodavan način duhovna mentorica ne samo te brošure nego i najnovijih biskupskih očitovanja o rodnoj ideologiji. Onaj tko pročita njezinu knjigu, koja je objavljena u jesen 2012., taj će u njoj iznova pronaći vrlo točnu logiku argumentacije ranije spomenutih mišljenja. No povrh toga, ta knjiga od 453 stranice sadržava više od 450 pozivnih bilježaka pa stoga posreduje pretenziju da predstavlja ozbiljno istraživačko djelo. Napokon, tekst na ovitku knjige svjedoči: „To je remek-djelo! Sadržajno, jezično i znanstveno.“ Laun je čak proglašava „knjigom stoljeća“.

Dakle, navedene argumente protiv rodne ideologije izgleda razborito propitati prateći tu knjigu. Jer ako se u tom obliku pokažu točnim, tada nitko ne bi trebao upasti u zamku te ideologije. Zar se baš to nije dogodilo Evangeličkoj Crkvi u Njemačkoj? Dakako,

13 Usp. <http://kath.net/news/45221>.

u svom govoru, citiranom na početku ovoga članka, Nikolaus Schneider na to ne gleda tako. Doduše, njemu „posljednjih 40 godina nije uvijek bilo jednostavno poštovati ili prihvaćati uvide i zahtjeve ženskog pokreta i feminističke teologije“. No tijekom tih godina naučio je i to u kojoj su mjeri takvi uvidi i zahtjevi prijeko potrebni za „viziju spolno pravedne Crkve“. Iz tog razloga po njemu od sebe trebamo odgurnuti svaku „polemičku kritiku“ rodne perspektive koja je doživljava jedino „kao stranputicu i opasnost“, a ne i kao „šansu za više jednakopravnosti“. Zato je Schneider u stanju „poklič protiv zablude jednakosti“¹⁴ od strane Birgit Kelle tumačiti „jednim velikim dijelom samo kao populističko ulizivanje konzervativnim krugovima negativno nastrojenim spram promjena“. Dakako, B. Kelle, prema njemu, „argumentacijskim lancem opterećenim predrasudama“ kritizira „tobože ideološke rodne nakane“.

2. Analiza logike argumentacije

U kojoj je mjeri podastrti katolički argumentacijski lanac usmjeren protiv rodnih ciljeva bez predrasuda? To pitanje trebamo pak razjasniti prateći knjigu Gabriele Kuby „Globalna seksualna revolucija“.¹⁵ Ta knjiga izaziva silno odobravanje prije svega u kršćansko-fundamentalističkom korpusu, ali i kod mnogih biskupa. Kuby ju je osobno uručila papi Benediktu XVI. u okviru opće audijencije 31. listopada 2012., pri čemu joj je on, prema navodu s njezine internetske stranice, zahvalio riječima: „Hvala Bogu da govorite i pišete.“¹⁶ U međuvremenu knjiga postoji već na poljskom, slovačkom, češkom, mađarskom i hrvatskom jeziku. Slovački i poljski biskupi pozvali su 2013. godine Kuby da drži predavanja o svojoj knjizi, što je očigledno dodatno motiviralo njihovo opredjeljenje za spomenuta pastirska pisma. Osobito se u crkvama postkomunističkih europskih zemalja knjige Gabriele Kuby smatraju upravo katoličkim odgovorom na suvremene izazove u području bračnog, obiteljskog

14 Usp. Birgit KELLE, Dann mach doch die Bluse zu. Ein Aufschrei gegen den Gleichheitswahn, Aßlar 2013.

15 Usp. Gabriele KUBY, Die globale sexuelle Revolution. Zerstörung der Freiheit im Namen der Freiheit, Kißlegg, 2012.

16 Usp. <http://www.gabriele-kuby.de/buecher/die-globale-sexuelle-revolution>.

i seksualnog morala, naročito s obzirom na rodnu ideologiju o kojoj je Kuby 2014. godine objavila i sažetu informaciju.¹⁷

U nastavku ćemo analizirati poglavito metodički pristup Gabriele Kuby zbog čega ne namjeravamo ulaziti u poblizu raspravu o rodnim i queer studijima kao takvim. Iz tog razloga nećemo ulaziti ni u različite strategije politike promicanja rodne ravnopravnosti [„gender-mainstreaming“] o kojima bi djelomično svakako trebalo kritički raspravljati. Nadalje, moguće je da G. Kuby svoju knjigu ne smatra u užem smislu znanstvenim djelom. No, čak i kao popularno-znanstvena stručna knjiga bila bi obvezana novinarskim normama temeljita i uravnotežena istraživanja izvora koji stoje na raspolaganju. Kao što će se to pokazati, objašnjenja Gabriele Kuby ne odgovaraju ni znanstvenim ni novinarskim normama.

Kao prvo, to počinje tako što se neprestano raspravlja o rodnoj „ideologiji“, a da se pojam ideologije ne precizira. Preko načina na koji se ta kritika podastire možemo zaključiti jedino da pojam ideologije služi kao relativno paušalno, ali obuhvatno razgraničenje od stajališta koja se smatraju protivljenjem središnjim sadržajima vlastitog stajališta, a ono se smatra neideološkim. Na taj način on treba „žigosati rodne studije kao nevrjedne da se o njima promišlja i učiniti suvišnom sadržajnu raspravu s politički nepoželjnim“. ¹⁸ Tako se pojam roda, a da ga se ne objašnjava na primjereno diferenciran način, odbacuje kao nekompatibilan s katoličkim učenjem. Unatoč tome, istodobno ga se definira na posve određen način jer se rod shvaća i otklanja kao sinonim za dokidanje biološkog spola. No zar se pojam roda time smišljeno ne konstruira kao prijeteća figura od kartona kako bi se postigla jednodušnost svijesti o nužnom otporu? A opet ne postoji „ta“ rodna teorija nego mnoštvo rodnih studija koje na raznorodan način za svoje polazište uzimaju pojam roda i koje uz to predmet svoga proučavanja istražuju poglavito interdisciplinarno

17 Usp. Gabriele KUBY, *Gender. Eine neue Ideologie zerstört die Familie*, KiBlegg, 2014.

18 Sebastian SCHELLE, *Gender-Ideologie? Welche Fragen der Ideologie-Vorwurf aufwirft und warum gerade die Gender Studies einiges zu den Antworten beitragen*, u: HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG (ur.), *Gender, Wissenschaftlichkeit und Ideologie. Argumente im Streit um Geschlechterverhältnisse* (Schriften des Gunda-Werner-Instituts 9), Berlin, 2013., str. 28-38 i 29. Na internetu se može pristupiti na http://www.gwiboell.de/sites/default/files/endschriftenreihegwi_band9_genderwissenschaftlichkeitideologie.pdf.

i transdisciplinarno, a ne kao samostalnu disciplinu, pa su stoga povezane s različitim znanstveno-teorijskim formatima.

U svakom je slučaju kritika ideologije u smislu prosvjetiteljstva, koja cilja na sadržajno argumentiranu raspravu, izvan vidokruga. Kao drugo, to se raskriva i u tome što G. Kuby iznova postaje žrtvom onoga što je moralni teolog Bruno Schüller jednoć nazvao „genetički krivim zaključkom“. On znači da se, polazeći od geneze nekog argumenta (ili neke teorije), neposredno zaključuje o sadržaju njegove (ili njezine) vrijednosti i istinitosti, dakle kao da je ta geneza istinski kriterij vrijednosti ili istinitosti, a ne dokazi podastri uz pomoć argumenta (ili teorije). Tako G. Kuby napadno često spominje da je ovaj autor gay, a ona autorica lezbijka ili feministkinja – pa se čini kako iz toga mora proizlaziti da su njihova misaona polazišta unaprijed sumnjiva ili čak neznanstvena jer izviru iz homoseksualno, lezbijski ili feministički oblikovanih interesa.

Iz tog se razloga i čini da je napor ozbiljne i argumentirane rasprave suvišan. Zato kad G. Kuby i drugi neprestano govore o rodnoj ideologiji, argumenti te „ideologije“ često se i ne iznose nepristrano kako bi se na njima mogao kritički ispitati sadržaj njezine istine i zablude. Umjesto toga, dovoljno je nekoliko 'prikladnih' citata koji označavaju suprotnost s vlastitim stajalištem, kako bi se time mogao etablirati ideološki prigovor usmjeren jačanju vlastitog stajališta i odbacivanju drugih stajališta. No, prema Schülleru, genetički pogrešan zaključak često možemo pronaći u onome „što se obično izdaje za kritiku ideologije“. Jer nediferencirani ideološki prigovori bez kompetentne rasprave uz pomoć argumenata o sadržaju ubrzo i sami dožive marginalizaciju i sumnju da su ideologija.

Kao treće, s tim je usko povezano selektivno pozivanje na izvore. G. Kuby opširno citira autore i autorice, kao i studije, koje osnažuju njezino stajalište, a druge, koji bi njezino stajalište doveli u pitanje, ili ignorira ili jednostrano prikazuje i kritizira, i to često tako što izobličava i iskrivljuje njihov smisao. Prema tome, sve se sklapa u prilično konzistentnu i nedovoljno diferenciranu sliku o ugroženosti koncepcijom roda koja neodoljivo poziva na uzbunu jer globalna politička strategija promicanja rodne ravnopravnosti [„gen-

der-mainstreaming“] raskriva novu sliku čovjeka koja treba – sve su to pojmovi koje G. Kuby često koristi – „dokinuti“, „razoriti“ i „istrijeviti“ staru. No ta selektivna metoda, pomoću koje G. Kuby inscenira takvu sliku, za sobom povlači neizbježno pogrešne sudove.

U svojoj knjizi „Globalna seksualna revolucija“ (SR) primjericice Judith Butler naziva „ideološkom šeficom rodne teorije“ (SR 81) – dakako zato što J. Butler u svojoj knjizi „Nelagoda spolova“ (UG),¹⁹ koja je na njemačkom jeziku objavljena 1991., proglašava prevladanim od 1970-tih godina ustaljeno razlikovanje 'spola' ('sex') kao biološkog spola i 'roda' kao društvenog spola i kao spolnog identiteta ako ono 'spol' ('sex') smatra rezultatom 'roda'. Tako izgleda da spol predstavlja jedino još društvenu konstrukciju, da je naprosto proizvod društvenog diskursa, dakle da ga možemo proizvoljno mijenjati i umnožavati jer više ne postoji prirodno fiksiran dualitet muškarca i žene. Tu poziciju Judith Butler, koja tobože izaziva ideološki prigovor, dijeli i G. Kuby. Nakon što prvo upućuje na to da je J. Butler lezbijske seksualne orijentacije, njezinu teoriju umotanu „u izrazito filozofijsku i teško razumljivu terminologiju“ (SR 82) prikazuje svojim „jednostavnim riječima“ kako slijedi:

„Muškarci i žene uopće ne postoje. [...] *Rod* nije vezan uz biološki spol koji uopće ne igra nikakvu ulogu; on nastaje samo zato što ga stvara govor [...] Identitet je, kako ga promatra Judith Butler, nestalan i fleksibilan, nema muškog ili ženskog bića“ (SR 82).²⁰

Na takav pogled na svoju teoriju J. Butler je – također jednostavnim riječima u razgovoru za „Philosophie Magazin“ – odvrtila:

„Znate, pa ja nisam luda. Uopće ne poričem da postoje biološke razlike između spolova. No, unatoč tome, kad kažemo da postoje, moramo precizirati i što su one, a pri tome se zaplićemo u kulturne obrasce tumačenja.“²¹

Prema J. Butler, nemoguće je kazati muškarac ili žena, a da se istodobno ne iskaže kulturni obrazac tumačenja. Iz tog razloga

19 Usp. Judith BUTLER, *Das Unbehagen der Geschlechter*, Frankfurt a. M., 1991.

20 Karakteristično je, a istodobno i neugodno kad Wolfgang WALDSTEIN u opasci o knjizi Gabriele Kuby početak tog citata prikazuje kao njemački prijevod Judith Butler. Usp. <http://www.medrum.de/content/die-gender-ideologie-eine-geistige-zerstoerung-von-ungeheurem-ausmass>.

21 Judith BUTLER, „Heterosexualität ist Fantasiebild“. Ein Gespräch mit Svenja Flaßpöhler und Millay Hyatt, u: *Philosophie Magazin*, 1(2013.), str. 64-69 i 66.

ne postoji „nikakvo pozivanje na tijelo koje već nije protumačeno kulturnim značenjima. Zato spol ne može biti nikakva preddiskurzivna, anatomska zadanost“ zbog čega je „spol (*sex*) prema definiciji uvijek već bio rodni identitet (*gender*)“ (UG 26). Dakle, J. Butler nipošto ne niječe, kako to naglašava u svojoj knjizi „Tijela koja nešto znače“ (KG),²² dimenziju tjelesnosti jer je „kategorija biološkog spola ('sex') od početka normativna“ i „dio regulirajuće prakse koja uspostavlja tijela“ (KG 21). No svaka „je verzija 'biološkog spola' već oblikovana diskursom što pak nije istoznačno s tvrdnjom prema kojoj diskurs stvara, uzrokuje ili iscrpno čini ono što omogućuje; no, time se dakako tvrdi da ne postoji nikakvo pozivanje na čisto tijelo koje istodobno ne bi predstavljalo daljnje oblikovanje tog tijela“ (KG 33).

Jedino u tom smislu tijela mogu „nastati“ ili „biti proizvedena“ u interpretativnom odnosu na njih što G. Kuby pak posve drugačije (krivo) razumijeva. Kao polazište J. Butler uzima složeno prožimanje spola i roda, pri čemu kategorija spola ('sex') postoji i može biti shvaćena upravo jedino putem društvenog posredovanja. Zato J. Butler mora smatrati ludom kritikom Gabriele Kuby prema kojoj biološki spol uopće ne igra nikakvu ulogu pa bi iz tog razloga kategorije muško i žensko bile zastarjele. Prema tome apsurdno je i mišljenje da Judith Butler tvrdi kako se spol može „uvijek proizvoljno mijenjati ili birati“ (SR 83) – tako da „pri prekidu sna i otvaranju očiju on ili ona razmišlja o tome koji će 'spol' danas uzeti“ (KG 35). Onaj tko to prigovara J. Butler, ništa od njezine teorije nije razumio.

Ne ispušta se iz vida ni važnost prirodnih znanosti, premda ta kritika često počiva na mitu objektivnosti, koji nameće misao o prirodoznanstvenoj jednoznačnosti, koja često ne postoji. Onaj tko, primjerice, misli da postoji upravo muški ili upravo ženski mozak, kako bi na temelju toga mogao razvijati generalizirajuće stereotype o spolovima, taj neka kod biologinje Sigrid Schmitz iznova pročita s kolikim se bogatstvom faceta konstituira mreža spola i mozga u

22 Usp. Judith BUTLER, Körper von Gewicht. Die diskursiven Grenzen des Geschlechts, Frankfurt a. M., 1997.

neprestanom procesu biološke, psihosocijalne i socijalno-kulturne interakcije.²³

G. Kuby pojmu roda podmeće „jednakost muškarca i žene“ (SR 150) koju se – lišenu onoga što je biološko – smatra *materijalnim* nedostatkom razlika, *Gender Sameness*. Naprotiv, rodnim je studijama, uz pozivanje na ljudsko dostojanstvo, stalo do *formalne* jednakosti spolova, *Gender Equality*. A time i do toga da se svakodnevnice i od strane znanosti zdravo za gotovo uzimane spolne razlike muškarca i žene, koje se toj jednakosti čak i danas još uvijek često protive, propitaju s obzirom na njihove nereflektirane biološke fiksacije i da se pokaže kako su te fiksacije s obzirom na učinak pretežno plod društvene konstrukcije.

Dakako, queer studijama u prvom je redu stalo i do toga da pokažu – a tu se vjerojatno nalazi bit ideološkog prigovora – kako društveno tumačenje spola tradicionalno dopušta jedino heteroseksualnu matricu, pa time stvara područje „prezrenih bića za koje se čini da se spolno ne mogu točno identificirati“ i „kojima je u pravilu uskraćena mogućnost kulturne artikulacije“ (KG 30). Budući da ta prezrena bića vode „život u znaku 'onoga što se ne može živjeti“ (KG 23), J. Butler svojim dekonstruktivističkim pristupom želi etablirati „rječnik kadar proširiti prostor društvene priznatosti i izraziti suosjećanje“ (KG 10) kako bi se moglo proširiti područje životnih mogućnosti. A što se tiče tog proširenja, koje omogućava pojam roda, nije joj stalo do razaranja braka i obitelji nego do toga da načini života koji se razlikuju ne budu prezreni nego na jednak način društveno priznati, jer ljudi koji ne odgovaraju heteroseksualnoj matrici nisu zbog toga manje tijela koja nešto znače.

Premda taj rječnik nije posve kompatibilan s onim katoličkog učenja, to ne opravdava nediferencirano, uglavnom iskrivljeno i nasdasve polemički jednostrano poimanje pojma roda od strane Gabriele Kuby koje se raskriva i u ranije spomenutim katoličkim očitovanjima. Iz tog razloga borba protiv rodne ideologije pretežno cilja na

23 Usp. Sigrid SCHMITZ – Gritt HÖPPNER (ur.), *Gendered Neurocultures. Feminist and Queer Perspectives on Current Brain Discourses*, Wien, 2014.

naslovnike koji – bez obzira na neka ekstremna stajališta koja se, doduše, posvuda mogu naći – ne postoje.

3. Teološke napomene

U temelju većine „argumentacijskih lanaca opterećenih predrasudama“ (Nikolaus Schneider) protiv tobožnje rodne ideologije uvijek se nalazi binarna logika argumentacije u sklopu koje se definiranje vlastitog identiteta poduzima razgraničavanjem od neidentičnog. Ono uvijek drugačije od vlastitog identiteta ubrzo se okrivljuje kao neistina ili se ideološkim prigovorom čak delegitimira s obzirom na opravdanost svoga postojanja. To uzrokuje dvostruko zatvaranje: dogmatično zatvaranje vlastitog stajališta, koje se tako učvršćuje u svom identitetu, izvršava se istodobno sa zatvaranjem prema drugim pozicijama, koje prijete destabilizacijom tog identiteta. Tako se razgraničenjem prema van etablira „in-group“ naspram koje se nužno nalazi „out-group“, od koje se moramo distancirati radi očuvanja i uvjerljivosti vlastitog identiteta.²⁴ Ta binarna logika argumentacije postaje posve pustolovnom, primjerice, kod pojmovnog suprotstavljanja etike židovsko-kršćanskog profila i novije postmoderne etike od strane G. Kuby (usp. SR 91 i dalje).²⁵ Kao parovi suprotnih pojmova u tom se slučaju, među ostalima, navode:

Bog ↔ autonomna individua, Deset zapovijedi ↔ relativistička etika, istina ↔ netolerantni relativizam, autoritet ↔ jednakost, tradicija ↔ kulturna raznolikost, sučeljavanje različitih interesa ↔ dijalog, rod ↔ spol, brak muškarca i žene ↔ istospolni „brak“ s pravom usvajanja, polaritetni spolni identitet muškarca i žene ↔ mogućnost izbora spola.

Mogu li se ti pojmovi zbilja tako jednostavno suprotstavljati? Zar se tako ne onemogućava svaka diferencijacija? Ne spada li, primjerice, dijalog u etiku židovsko-kršćanskoga profila? U svakom slučaju, papa Pavao VI., kojega G. Kuby više puta s odobravanjem citira s obzirom na encikliku „*Humanae vitae*“, svoju je nastupnu en-

24 Usp. Mathias HILDEBRANDT, *Krieg der Religionen?*, u: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 6/2007, str. 3-9.

25 U ovom slučaju Kuby poseže za promišljanjima novinarkice Marguerite PEETERS. Usp. http://www.dijg.de/fileadmin/pdf/willkuer-als-moralgesetz_peeters.pdf.

cikliku „Ecclesiam suam“ (1964.) u cijelosti posvetio temi dijaloga. U njoj samu Crkvu razumijeva kao dijalog sa svojim Utemeljiteljem i – kao posljedicu toga – u dijalogu s ljudima našeg vremena. Ta je dijaloška enciklika u svoje vrijeme postala središnjom pretpostavkom nove kulture rasprave na Drugom vatikanskom koncilu. Daka-ko, G. Kuby u svojoj knjizi ne spominje ni taj Koncil ni tu encikliku. Čini se da njezino razumijevanje Crkve prije predočava navedeno sučeljavanje različitih interesa kao suprotan pojam dijalogu – u svakom slučaju *nasuprot* svijetu, a ne *u* današnjem svijetu.

No bilo bi prijeko potrebno prisjetiti se često zaboravljene budućnosti Drugog vatikanskog koncila. Izgleda da je u raspravi o rodu koju trenutno vode katolici posve zaboravljeno kako u Dekretu o odgoju i izobrazbi svećenika „Optatam totius“ Koncil zahtijeva da se u okviru studija filozofije uzima u obzir ne samo „trajno vrijedna filozofijska baština“ nego i „potonja načela različitih sustava“ i „filozofijska istraživanja novijeg vremena“ kako bi mogli „zadržati ono što u njima uoče kao istinito, a korijenje zabluda razotkriti i baciti“ (OT 15). U čemu bi se mogla sastojati istina rodni studija, to se u katoličkoj raspravi nigdje ne spominje. Zar se u njima nalaze samo zablude? A u slučaju da je tako, nastojimo li ih prepoznati u njihovim korijenima i opovrgnuti ih? Koncil poziva na konstruktivno-kritički dijalog koji se u pogledu na rodne studije još nije ostvario.

Takav dijalog ne znači da ne posjedujemo stajalište. Vlastiti je profil preduvjet sposobnosti komunikacije s drugim stajalištima koja, ako želimo smislen dijalog, moramo neprestano uvažavati i s obzirom na njihove jake strane koje pak mogu pridonijeti razjašnjenju i razbistravanju vlastitog stajališta. Naprotiv, onaj tko smatra da se identitet vlastitog stajališta najučinkovitije postiže ukazivanjem na slabosti drugih stajališta i uslijed toga označavanjem razlike prema van, taj ne napušta samo dijaloški prostor komunikativnog pristupa usmjerenog prema razumijevanju nego zatamnjuje čak i to da „ono 'krucijalno' kršćansko [nije] naprosto istovjetno s razlikama koje se uspostavljaju prema ljudima druge vjere i nevjernicima. Krucijalno kršćansko položeno je u poruci da su svi ljudi bez razlike naslovnici

bezuvjetne Božje ljubavi. U tom univerzalizmu naglasiti nešto što povezuje sve ljude, u tome je njegov identitet.²⁶

Takav identitet kršćanske vjere pojašnjava naročito Pastoralna konstitucija „*Gaudium et spes*“ nošena duhom dijaloga. Njezin naslov „Crkva u suvremenom svijetu“ u cijelosti označava razliku Crkve i svijeta, ali se u njoj Crkva ne razumijeva u suprotnosti sa svijetom – kako je to bilo uobičajeno prije Koncila – nego u „doista uskoj povezanosti“ s njime (GS 1). Taj uvid, iznova produbljen iz perspektive teologije stvaranja i kristologije, uzrokuje to da je odsada ono izvan Crkve, vanjsko, a to je svijet, važno, pa čak i neizbježno za razumijevanje onoga nutarnjega, za samu Crkvu.

Prema komentaru Hansa-Joachima Sanderera, Crkva time u svom prikazivanju vjere prema van poduzima promjenu mjesta. Crkva više ne „prenosi učenje jednostavno u nešto što je izvan nje same“ nego „to vanjsko postaje otkrivalačkom dimenzijom za prikazivanje nutrine vjere“ zato što „*Gaudium et spes*“ po prvi put na učiteljskoj razini današnji svijet „označava kao mjesto na kojem Crkva nalazi samu sebe, ljude s kojima je pozvana na suradnju, pa čak i uporišta svoje vjere“.²⁷ Pri tome je u Sanderovoj terminologiji riječ o gdje-identitetu Crkve koji neprestano moramo promatrati u uzajamnoj pretpostavci s tko-identitetom Crkve, koji je tematiziran u koncilskoj konstituciji „*Lumen gentium*“ jer „identitet ne možemo naći kad sami sebi postavljamo pitanje tko smo nego kad se izložimo onome gdje se nalazimo. Ta gdje-oznaka vlastitog identiteta vjeru čini povijesnim projektom čiji kontekst Crkva ne može sama stvoriti i definirati ali ga svejedno mora priznati i biti u stanju ugraditi u jezik vjere.“²⁸

Budući da se gdje-oznaka Crkve ne može uopće sagledati polazeći iznutra, jer je uvijek iznova moramo očekivati izvana, to prvo otvara probleme identiteta i nijemost, a potom izaziva otvoren

26 Hans-Joachim HÖHN, *Gott – Offenbarung – Heilswege. Fundamentaltheologie*, Würzburg, 2011., str. 315.

27 Hans-Joachim SANDER, *Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution über die Kirche in der Welt von heute*, u: Peter HÜNERMANN – Bernd Jochen HILBERATH (ur.), *Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, sv. 4, Freiburg i. Br., 2005., str. 581-886, 618, 624, 708.

28 Isto, str. 587.

identitet i novi jezik. To često uzrokuje nesigurnost pa zato ponekad i povlačenje u tko-identitet Crkve čime se nerijetko „razvija sužen obzor zlogukog proroštva koje u vanjskom nije u stanju otkriti Božju nazočnost“.²⁹ Tako dolazi do zatvaranja prema vanjskom od kojega se treba što je moguće bolje ograditi pa se zato relevantnost za prikazivanje nutrine vjere postiže samo na negativan način. Na taj se način svojom krivnjom gubi novina položena u enciklici „Gaudium et spes“, odnosno „da se za osnovu prikazivanja vjere ne uzimaju nikakva isključivanja“.³⁰

No taj koncilski kriterij neisključivanja proizlazi „jedino iz ljubavi prema istini“ i obuhvaća čak i one „koji su neprijatelji Crkve i progone je na različite načine“ (GS 95) jer je Bog „počelo i svrha svih ljudi“. Tek onako promijenjen pogled na druge svjetonazore, kakav se u svoje vrijeme prakticirao u raspravi s ateizmom (usp. GS 19-21), osposobljava za to „da se čak i neprijateljstvo prema Crkvi razumijeva kao izazov koji će Crkvu pastoralno unaprijediti. Ona na osnovi tog neprijateljstva može samo rasti i razumijevati svoje vlastite pogreške.“³¹

Danas bi, između ostaloga, kao izazove trebalo razumijevati rodne i queer studije – pa čak i onda kad nisu izričito obilježene onim neprijateljstvom prema Crkvi koje se često pretpostavlja s crkvenog stajališta. To u prvom redu znači suzdržati se od paušalnih ideoloških prigovora, a potom biti u stanju te studije poimati i pozitivno kao potencijal razvoja za vlastiti nauk. To pretpostavlja da središnje nakane rodni studija raskrivamo u njihovim jakim stranama, a ne da se unaprijed zatvaramo zbog njihovih slabosti ili ih posve želimo isključiti. Taj proces otvaranja ponekad na svjetlo dana iznosi i vlastite slabosti koje često držimo pod ključem u korist vlastitog stajališta.

Slabosti se većinom skrivaju u tobože jakim stranama. A katolički obilježen prigovor u konačnici se temelji u uzajamno neraskidivo isprepletenom odnosu spola i roda, prirode i kulture. Budući da teorija Judith Butler polazi od kategorija roda i kulture, pa

---

29 Isto, str. 834.

30 Isto, str. 828.

31 Isto, str. 696.

tako druge dvije stavlja u pozadinu promišljanja, izaziva se dojam da su „dokinute“. Upravo se obratno ponaša u katoličkom području. U njemu prirodno utemeljen spolni identitet objašnjava cijelu istinu muškarčeva, a naročito ženina bića. Iz tog razloga društveno formiranje spola u vidno polje dopijeva samo kao nešto akcidentalno, a ono što se identificira kao spolno drugačije, čini se protivno prirodnom poretku.

Čak je i moralna teologija odavno dovela u pitanje taj oblik prirodno-pravne argumentacije. U prvom je redu ozbiljna kritika cirkularnog utemeljenja (*petitio principii*), prema kojem se iz prirode izvodi ono što je u nju prije bilo projicirano, pa zato priroda nije po sebi normativna nego jedino po „antropološkom projektu“ (Klaus Demmer) prenesenom na nju – J. Butler bi rekla po kulturnom tumačenju. No da se u katoličkoj tradiciji na taj način od projekcije lišena priroda pretpostavljala i još uvijek pretpostavlja, to upućuje na – kako to piše tada mladi teolog Joseph Ratzinger u svom članku iz 1964. – „'ideološke' elemente“ jer se učenjem o prirodnom pravu često htjelo polučiti „zanemarivanje povijesnog u korist spekulativnog“ kao i „snažnu opciju u smjer konzervativnog“. ³² No na taj način prirodno-pravno utemeljenje gubi sposobnost priključenja na „filozofijska istraživanja novijeg vremena“ (OT 15).

Zar iz tog razloga ne bi trebalo o muškarcu i ženi kao Božjoj slici promišljati poglavito u kategoriji odnosa? Tada spolnu razliku ne bismo promišljali supstancijalno u okviru prirodne metafizike nego relacijski – teološki u horizontu Božjeg odnosa prema ljudima koji se „iskazuje i kao odnos bezuvjetne ljubavi“ (Hans-Joachim Höhn) koji isključuje isključenja pa stoga uključuje produbljeno promišljanje o samo analogno izrecivoj otajstvenosti našeg bića. Kao tajnu, Boga baš kao i čovjeka u obličju muškarca i žene ne možemo konačno definirati. Jer to dokučujemo u odnosu s njim uvijek iznova – a unatoč tome na prijateljski način.

U sklopu takvog osvješćivanja u budućnosti bi trebalo biti moguće odnos roda i Crkve, odnosno teologije označavati ne više

32 Joseph RATZINGER, *Naturrecht, Evangelium und Ideologie in der katholischen Soziallehre. Katholische Erwägungen zum Thema*, u: Klaus von BISMARCK – Walter DIRKS (ur.), *Christlicher Glaube und Ideologie*, Mainz, 1964., str. 24-30 i 29.

---

opasnim³³ nego plodonosnim mišljenjem. Do toga bi trebalo doći makar – kao nekoć na Koncilu u pogledu na ateizam – u „iskrenom i razboritom dijalogu“ (GS 21) s rodnim nakanama.

s njemačkoga preveo Alen Kristić

---

33 Usp. Regina AMMICHT QUINN, Gefährliches Denken: Gender und Theologie, u: Concilium, 48 (2012.) 4, str. 362-373.

ABOLITION OF THE BIOLOGICAL SEX? THEOLOGICAL ANNOTATIONS ON THE GENDER DISCUSSION IN CATHOLICISM

Summary

The article analyses the catholic resistance to gender theories, through an analyses of the book of the catholic author Gabriela Kuby, very influent in this subject. The conclusion consists in theological annotations aiming to loosen the tension emerging through discussions regarding gender in catholic circles. Today, gender and queer studies should be understood as a challenge, even when not explicitly hostile towards the Church, which is often implied from the Ecclesial standpoint. This implies a refrain from the stereotypical ideological animadversions, and a capacity for a positive understanding of these studies, as a potential in the development of the proper doctrine.

Therefore, it is presupposed that the central intentions of the gender studies should be disclosed in their strong parts, instead of closing ourselves in front of their weaknesses, or excluding them completely. This process of opening sometimes reveals our weaknesses, which are often closed in order to defend our own opinion.

Key words: gender theory, Gabriela Kuby, encyclic Ecclesiam Suam, Council.

